

İDEOLOJİK TEMELLİ ÇEVİRİ POLİTİKALARI BAĞLAMINDA ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ (ESC): BİR TAHRİFAT (DEĞİŞTİRME) ÖRNEĞİ

Neslihan KANSU-YETKİNER*

ÖZET

Bu çalışma, Eleştirel Söylem Çözümlemesi (ESC)'nin metinlerarasılık ve söylem düzenine ilişkin çözümlerinde ve özellikle politik etkenlerin bazı çeviri uygulamalarına yol açtığı kritik durumlarda çeviribilim çalışmalarına başarıyla uygulanabileceği önerisini getirmektedir. Bir metinde dilbilimsel araçların dizgesel kullanımı ve bu kullanımın altında yatan söylem dayanaklı anlamların çözümlenmesi ilk bakışta "yanlış çeviri" ya da "çeviri kaybı" gibi görünen kimi düzenlemelerin çeviri sürecini içine alan sosyopolitik ve ideolojik yapı, süreç, norm ve sınırlamaları simgeleyebileceğini göstermede yararlı olabilir. Bu makale bir aids kampanyası kitapçığının Hollandaca'dan Türkçe'ye çevirisinde tahrifat yoluyla kültürel değer yargıları ve inanışlarla oynanmasını ve bunların yeniden yapılandırılmasını incelemektedir. ESC, erek dildeki yeni metnin sadece basit bir tahrifatı değil, Hollanda kültüründeki "öteki" kavramının söylem dayanaklı yapısını aktarması açısından değerli bir altyapı oluşturmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Eleştirel Söylem Çözümlemesi, Çeviri politikaları, tahrifat, büyük ve küçük ölçekli düzeyde çözümlenmeler

ABSTRACT

This study suggests that in the analyses of concepts of intertextuality and orders of discourse, Critical Discourse

* İzmir Ekonomi Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, İngilizce Mütercim Tercümanlık Bölümü.

Analysis (CDA) can be fruitfully applied to translation studies especially in the critical situations where political factors cause some specific translation actions. Analyzing systemic employment of linguistic tools and discursive meanings behind them in a text may be useful to show what may look like a "mistranslation" or "translation loss" at first glance may actually represent socio-political or ideological structures, processes norms and constraints in which translations were produced. This article examines the manipulation of cultural values and beliefs and their reconstruction through a dissimulation process in the translation of an Aids campaign booklet from Dutch into Turkish. CDA provides valuable insights in showing that the new text in the target language represents not only a simple dissimulation process, but also discursive discourse of "otherness" in Dutch culture.

Key Words: *Critical Discourse Analysis, politics of translation, dissimulation, discursivity, macro and micro level analysis.*

1. Giriş

Çağdaş çeviribilim çalışmaları, işlevci ve yapısalcılık sonrası yaklaşımların etkisiyle, çevirinin kaynak metne bağlı kalıp kalmadığına ilişkin kısır tartışmalardan çok çeviri edimi ile sosyal, kültürel ve iletişimsel uygulamalar arasındaki ilişkiler, çevirinin kültürel ve ideolojik önemi, çeviriye yönelik tutumlar ile sosyokültürel etkenler gibi konulara yönelmiştir. Bir başka deyişle, çevirinin dilbilimsel özelliklere dayalı yapısal bir edimden ziyade, toplumsal ve öznel nedenlerin birer hassas barometre gibi çalıştığı karmaşık sosyal bir olgu olduğu kanısı hakimdir. Çeviri edimine ilişkin bu farkındalık Alvarez ve Vidal'a göre (1996) çeviri sürecinin altında yatan ideolojinin önemini ortaya koymuştur. Ancak Venuti'nin (1998) de belirttiği gibi bilimsel çevreler uzunca bir süre ideolojik ve sosyal olguları göz önüne almakta isteksiz davranmışlardır ve çeviri çalışmalarında ideolojik temel, bilimsel ve görgül verilerin eksikliği nedeniyle yıllarca ihmal edilmiştir. Schaffner (2003:23) "kaynak metin seçimi ve bunun erek metinde oturtulduğu yer, sosyal öznelere çıkar ve hedefleriyle belirlendiği için" çeviri ediminin de ideolojik ve taraflı olduğunu vurgular. Yani çeviri hem bir ürün hem de bir süreç olarak sosyokültürel ve politik uygulamalardan, toplumsal değer yargılarından ve sınırlamalardan ayrı tutulamaz. Schaffner (2004) Politik/Eleştirel Söylem Çözümlemesi (bundan böyle ESÇ) bağlamında politik durum, tutum ve süreçlerle söylem biçimleri ve düzenlemesi arasında bağıntı kuran dört stratejik işlev önermekte ve bunların büyük ve küçük ölçekli yapılarda çeviribilim çalışmalarına uygulanabilirliğinden söz etmektedir.

Bu çalışmada AİDS kampanyası bağlamında Hollandaca olarak yazılan ve Hollanda'daki diğer azınlık dillerine çevrilen "güvenli cinsel birlikteliğe" yönelik bir kitapçığın Hollandaca ve Türkçe versiyonları EŞÇ ışığında ele alınacak, özgün metin ve Türkçe çevirisindeki değişiklikler politik nedenler ve ideolojik çeviri politikaları bağlamında tartışılacaktır. Çalışmada ayrıca, metnin anlaşılması, doğru yorumlanması ve yazım aşamasında yazarı, çeviri sürecinde ise çevirmeni belli seçimlere iten nedenlerin belirlenmesi açısından EŞÇ'nin bir yol gösterici yaklaşım olarak çeviribilim çalışmalarına uygulanabilirliği savunulmaktadır. İkinci bölümde EŞÇ'nin konu alanı ve amaçları, üçüncü bölümde EŞÇ'nin çeviribilimdeki yeri ele alındıktan, sonra dördüncü bölümde büyük ve küçük ölçekli yapılar temelinde bir tahrifat (değiştirme)örneği ideolojik neden ve sonuçlar göz önüne alınarak irdelenecektir.

2. Eleştirel Söylem Çözümlemesi

EŞÇ çözümlemesinde temel öngörü dilin sosyal bir uygulama alanı olduğu, tüm söylemlerin sosyokültürel ve sosyopolitik bir alt yapıya sahip olduğudur. Karşılaşılan ve yaratılan tüm söylemlerdeki ses ve tonlama, söylemi oluşturan bireyin içinde yaşadığı toplumun ortak tarihselliğinin ve o bireyin öznel tarihselliğinin bir ürünüdür. EŞÇ sosyal, kurumsal ve resmi devlet söylemleriyle oluşturulan Marksçı yanlış bilinçlendirme (false-consciousness) perdesinin aralanmasını hedeflemektedir. EŞÇ'nin ortak paydası günümüz modern ve demokratik toplumlarında gücün yaptırımcı kaba kuvvet olarak kullanılması yerine, bilinçli bir ideolojiyle ikna edici boyutta dolaylı yoldan kullanılmasıdır. Bu akım içinde yer alan İngiliz okulu (Fowler et al. 1979, 1993; Hodge and Kress 1993; Fairclough 1993; Kress 1988) kamusal söylem, resmi devlet söylemi gibi konulardaki çalışmalarında Foucault'nun söylem kuramı ve Marksist yaklaşımı seçerken, dil kullanımlarını Halliday (1978) 'in dizgeci işlevsel dilbilgisi yaklaşımını kullanarak açıklamaktadır. Van Dijk'in (1997) bilişsel odaklı yaklaşımındaki üçlü modeli, sosyal ve öznel farkındalığın sosyal yapılar ile söylem yapıları arasındaki ilişkisini kitle iletişim araçlarında ve günlük etkileşimdeki ırkçılık ve etnik önyargılar üzerinde incelemektedir. Wodak'ın (1995) öncülüğündeki Alman-Avusturya okulu ise Habermas'ın (1984) dil ve toplum kuramı bağlamında kurumsal etkileşimde güç gösterimi, ırkçılık, yahudi karşıtlığı, cinsiyet ayrımı, ulusal kimlik oluşumu gibi konuları ele almaktadır.

EŞÇ'ye göre küçük ölçekli yapılar bağlamında dil/söylem ile büyük ölçekli yapılar bağlamında sosyal uygulamalarla birbirini tamamlayan, şekillendiren dialektik bir ilişki içersindedir. Bir başka deyişle, EŞÇ sadece sosyal uygulamalar ile söylem dayanaklı uygulamaların oluşumunda yatan ideolojiye değil, dil kullanımıyla birlikte bu ideolojik söylemin tekrar tekrar ortaya çıkışı ile ilintilidir (bakınız Van Dijk, 1987; Fairclough and Wodak, 1997; Fairclough, 1989). Van Dijk'a (1997) göre büyük ölçekli söylem denetimi bağlamsal, etkileşimsel ve örgütsel bakımdan ele alınabilirken, küçük ölçekli yaklaşımda tonlama, sözdizimsel, sözcükbirimsel seçimler, kibarlık imleri, söz sanatları, söz alma biçimleri vs. irdelenebilir.

3. Çeviribilim Çalışmalarında Eleştirel Söylem Çözümlemesinin Yeri

1970'lerin başından bu yana metindilbilim, edimbilim, söylem çözümlemesi, sosyodilbilim ve iletişim bilimlerindeki çalışmalar çeviribilim çalışmalarında yankı bulmuştur. Kaynak dilden erek dile aktarımda metin, ilgi odağı olmayı sürdürürken “metinsellik”, “metin türleri”, “bağlam”, “bağlaşıklık” ve “bağdaşıklık”, “iletişim amacı ve değeri” gibi kavramlar çeviri sürecinde etkili hale gelmeye başlamıştır. Metni çevreleyen tüm bu kavramlar metnin belli amaç ve işlevleri yerine getirmek amacıyla yazıldığına altını çizmektedir (Bakınız Reiss 1971, Kintsch and van Dijk, 1978, Tirkkonen-Conditt 1985, 1986). Bu noktadan yola çıkan Vermeer'in (1989) Skopos kuramı çeviriyi çok amaçlı bir süreç ve bu süreci de kültürün belirleyici olduğu özel bir metin üretim biçimi olarak olarak tanımlar (bakınız Reiss and Vermeer 1991). Schaffner (2004) Skopos kuramı gibi yaklaşımların çeviribilimi geleneksel dilbilim ve dilbilgisi kalıplarından çıkararak daha işlevsel ve sosyokültürel alanlara taşıdığını belirtmektedir. Aynı dönem içinde Skopos kuramına paralel olarak Betimleyici Çeviribilim Çalışmaları (bakınız Holmes 1988; Toury 1995) ürün, işlev ve süreç odaklı çalışmalara odaklanmıştır. Yapılan iki dilli ve çok dilli çalışmalar özellikle erek dilde sosyokültürel, politik ve tarihsel koşulların çeviri sürecinde kilit rol oynayarak çevirmenin karar aşamasını etkilediğini ortaya koymuştur. Bu nedenle Toury çeviriyi norm denetiminde (norm-governed) bir davranış olarak tanımlarken, çeviri normlarının toplumda kabul gören değer yargıları ve kurumlarla şekillendiğine dikkat çeker. Bir başka deyişle, Betimleyici Çeviribilim Çalışmaları, Bourdieu (1991)'nin “içselleştirilmiş eğilimler” (habitus) kavramından yola çıkarak bir çeviri sosyolojisi oluşturma yolunda ilerlemektedir. (bakınız Simenoi 1998; Gouanvic, 2005; Sela-Sheffy 2006).

Öte yandan 90'ların başından itibaren Kültürel Çalışmalar çeviri çalışmaları ile ilişkilendirilmiş, çeviri edimi dünya kültürünün geliştirilmesinde başlıca güç olarak belirlenmiştir (Bassnett and Lefevere 1995). Venuti (1995) bu bağlamda çeviriyi sosyopolitik bir uygulamanın yanı sıra “ötekinin” anlaşılması için kumandalı bir dönüşüm aracı olarak niteler. Lefever (1992)'in yazın dilinde ve basın dünyasında haberin denetlenmesi ve yeniden yazılması konusunda güç, statü ve ekonomik farkın ortaya konmasına yönelik denetim (patronage) kavramı, günümüzde çeviri eyleminin asimetrik kültürel dönüşümleri içerdiği ve bu nedenle gizil bir güç unsurunu barındırdığına dair çalışmaların ortaya konmasına öncülük etmiştir (bakınız Aksoy 2001; Niranjana 1992; Tymoczko 2000). Çevirideki bu çok yönlü etkileşim nedeniyle, günümüzde çeviribilim çalışmalarının konusu, geleneksel görüşün aksine katı sınırlarıyla dil ve metin değil, farklı kültürel bağlamlar, metin ötesi ilişkiler, çevirmenin kişisel izlenimleri, artalan bilgisi, metnin yazıldığı ve çevrildiği toplumu içine alan bir mozaik içerir. Çeviribilimin konu alanı geleneksel bakış açısının aksine salt dil değil, farklı kültürel bağlamlardaki iletişimsel eylemlerdir. Bu bağlamda çeviribilim çalışmaları uygulamalı dilbilimin bir altkolu olmaktan ziyade sosyokültürel, psikolojik, bilişsel ve ideolojik bağlantıları nedeniyle disiplinler arası bir yapıya sahiptir. Dilbilimle olan tarihsel bağlantısı nedeniyle çeviribilim çalışmalarında metindilbilim, edimbilim, söylem çözümlemesi yöntem ve uygulamaları sıklıkla kullanılmasına

rağmen, ESÇ çeviri çalışmalarıyla yeni yeni buluşmaktadır. Bu çalışmada ESÇ çeviri süreci ve sonrasında oluşturulan dinamiği, söylem dayanaklı (discursive) uygulamaları, sosyal ve ideolojik sınırlamaları göz önüne alarak metni çözümlemeye ve farklı sosyokültürel olaylarla ilişkilendirmede önemli bir araç olarak önerilmektedir. ESÇ sosyokültürel bağlamda bir ürün olarak

- i) çevirilerin toplumsal etkilerinin belirlenmesine,
- ii) çevrilme güdülerinin araştırılmasına,
- iii) sosyal, politik ve tarihsel bağlamın metinde dilbilgisel yapılarla altının çizilmesine,
- iv) büyük ölçekli düzeyde belirlenen güç odaklarının ve ideolojik yaptırımların küçük ölçekli düzeyde sözcükbirimsel ve dilbilgisi yapılarıyla çözümlenmesine,
- v) dilbilgisel yapı ve sözcük seçimlerinin sosyal, politik ve ideolojik hareketlerle bağlantısına, dolayısıyla “politik dil” kurgulanmasına,
- vi) Metnin yarattığı labirentten başını kaldırarak, çevirmenin yaşadığı toplumu daha eleştirel algılamasına, dolayısıyla bir “dil farkındalığına ve politik farkındalığa” olanak verir.

ESÇ uygulamaları ve çeviri çalışmalarının kesiştiği uygulamalarda metin iki türlü işe koşulabilir: ya kaynak metin mercek altına alınıp çözümlendikten sonra uygun çeviri yöntemleri önerilir ya da erek metinde oluşturulmuş çeviriler üzerinde odaklaşılarak yeni bir sosyokültürel ortamda iş gören metnin bu ortamdaki işlevi, yarattığı etki, çevirmeni böyle bir metni yazmaya ya da çevirmene böyle bir metni çevirtmeye iten dinamikler ele alınır. Ancak ikinci seçeneği ele alırken özgün metni tamamen yok saymak akılcıca olmayacaktır.

4. Çeviri Politikaları ya da Politika Çevirileri

Chilton and Schaffner (1997:211) hem büyük hem de küçük ölçekli çalışmalarda uygulanmak üzere politik süreç ve durumları söylem biçimleri ve söylem düzenlemeleri ile ilişkilendiren dört işlevden söz etmektedir. Bunlar (i) Baskı, (ii) Direniş, karşı koyma ve protesto, (iii) Tahrifat (Değişikliğe uğratma) (iv) Meşrulaştırma ve gayrimeşrulaştırma şeklinde sıralanabilir. Schaffner (2004) 'a göre bu işlevler ileriye ya da geriye dönük amaçlarla kullanılabilir. Bir başka deyişle, hangi dilbilimsel araçların belli bir bağlamda işe yarayabileceği ya da çeviri eleştirisi yaparken neden belli sözcük, ad öbeği veya yapının tercih edildiği bu dört işlev sayesinde sınanabilir.

(i) Baskı

Çeviribilim çalışmalarında baskı unsuru bilginin saklanması, paylaşımın engellenmesi ve başka kültürlerden bilgi akışının denetlenmesi ile gerçekleşir. Ayrıca konu, yazar ve kültür

ayırımcılığı yapılarak çevirilecek kaynak metinlerin belirlenmesi, çeviri sonunda ortaya çıkan erek metnin kontrol edilmesi, seçmeci bir anlayışla çevirinin ideolojik çıkarlar için kullanılması bu uygulamalardan sadece bir kaçıdır. Söz gelimi, 17 Şubat 2006 tarihinde Hamas örgütünün temsilcilerinin Türkiye'deki görüşmelerinin ardından bir çevirmen, canlı yayında Hamas temsilcisinin konuşmasını ardıl çeviri yöntemiyle çevirmiş, fakat bu çevirmenin yaptığı tonlamalar ve takındığı sert üslup nedeniyle eleştirilere hedef olmuş, böylesi hassas bir çevirinin "sonradan" yazılı basın açıklaması şeklinde yapılabileceği belirtilmişti. Burada ima edilen yazılı çeviri yoluyla ileti denetiminin sağlanması ve istenmeyen sonuçların önlenmesidir. Ertuğrul Özkök, Hürriyet gazetesinde, 25 Şubat 2006 günü yayınlanan yazısında bu ardıl çevirinin yol açtığı sorunları konu etmekte ve bu "hassas" ziyaret sırasında yapılan ardıl çevirinin daha da yumuşatılmış mesajlar verebileceğinin altına çizmektedir. Fawcett (1995:184) Avrupa'da iktidara gelen faşist yönetimlerin çeviri ve sansürleme uygulamalarını ele aldığı çalışmasında faşist iktidarlar "yarattıkları izlenim konusunda çok duyarlı oldukları için uyguladıkları politikalarının açığa çıkmaması istemekteydiler. Basıldıktan sonra bir eserin yasaklanması iflasa kadar bile varan büyük maddi kayıplara yol açtığından, yayıncılar da otosansür uygulamaları yapmak zorunda bırakılıyorlardı" biçiminde bir saptamada bulunmaktadır.

(ii) Direniş, Karşı koyma ve Protesto

Baskı unsuru yaratabilecek pek çok uygulama kendilerini karşı grup olarak görenlerin direnişine yol açabilir. Bu noktada çevirmenler bireysel olarak da direniş geçerek çevirecekleri metinlerin belirleyicisi olabilirler. Örneğin Bakanlar Kurulu'nun 24.08.1989 tarih ve 1989/14479 sayılı karamamesiyle Salman Rüşdi'nin "Şeytan Ayetleri" isimli kitabının Türkiye'ye sokulması ve dağıtılması bir baskı unsuru, tüm yasaklamalara karşın adı geçen kitabın çevirisinin Aydınlık Gazetesinde tefrika halinde yayınlanması direniş ve karşı koyma olarak değerlendirilebilir. Direniş, aynı zamanda ülkede uygulanan çeviri politikalarını eleştirme (normlar, yaptırımlar, yabancılaşma, ödüncleme) ve bunlara direniş gösterme şeklinde de kendini gösterebilir.

(iii) Tahrifat-Değişirme

Tahrifat özgün metinleri saklayarak, ya da sadece bir bölümünün okunmasına izin vererek, ideolojik nedenlerle metinleri kısaltarak ya da uzatarak, bilinçli olarak yanlış çevirilere yer vererek, metnin içeriğinde değişiklik yaparak, çevirinin uygun olamayacağı tartışmasını yaratarak (Kuran'ın çevrilemeyeceği, sadece başka dillerde yorumlanabileceği tartışmasında olduğu gibi) çevirinin niteliksel ve niceliksel anlamda kontrolünü ele geçirme şeklinde tanımlanabilir. Bu çalışmada bir tahrifat örneğine yer verilecek ve ESÇ ışığında bunun sosyopolitik nedenleri ve yarattığı etkiler ele alınacaktır.

(iv) Meşrulaştırma ve/veya Gayrimeşrulaştırma

"Öteki"nin kötü olarak gösterildiği olumlu benlik sunumlarında açık ya da kapalı biçimde çevirinin işe koşulması ya da hiç kullanılmaması yöntemidir. Bunlar daha ziyade resmi ideoloji

göz önüne alınarak bazı metinlerin suistimal edilmesi ya da hiç göz önüne alınmaması şeklinde olabilir. van Dijk (1992) yazılı ve sözlü basın ve akademik söylemdeki ırkçı ve ayrılcık uygulamalara dikkat çekmekte, çeşitli uygulamalarla “onlar” ve “biz” söylemlerinin altının çizildiğini belirtmektedir.

Buradaki önemli nokta, “dil kullanımıyla ifade edilen baskı, ayırım, güç ve denetimin açık olduğu kadar bulanık yapısal ilişkilerini çözümlemeye çalışan” (Wodak 1995:204) ESÇ’i model olarak alırken çevirinin farklı söylemlere varmada bir köprü görevi görmesi, oluşturulan politik söylem ve stratejilerin çeviriye dayanmasıdır. Bir başka deyişle, dilbilimsel bir davranış olarak çeviri politik tutum ile şekillendirilmektedir.

5. Veri ve Yöntem

Çalışmada, “Aidsi önleyin prezervatif kullanın” başlıklı aids kampanyası kitapçığında yer alan bir kadın bir erkek iki karakterin öyküleri ve bunların çevirileri veri tabanını oluşturmaktadır. Kitapçığın Türkçe versiyonundaki metin değişiklikleri sosyopolitik neden ve sonuçlarıyla ele alınacaktır.

Bu çalışmada büyük ölçekli yapı içerisinde göçmen Türk kadınlarının konumu ve baskın kültürdeki Türk kadını imgesi irdelenecek, küçük ölçekli yapılarda ise Türkçe ve Hollandaca metinlerde oluşturulan öykücüklerde verilmeye çalışılan kültürel değer yargıları ve sözcük seçimleri ve erkek egemen yaklaşımın dilsel göstergeleri üzerinde durulacaktır.

6. Çözümlemeler

6.1. Büyük Ölçekli Yapılar

6.1.1. Hollanda’da Göçmen ve Kadın Olmak

1969’ların başlarında Hollanda’daki düşük ücretli vasıfsız iş gücü gereksinimi Türkiye’den büyük bir göçe sebep olmuştur. Sayıları 299.000’i bulan Türkler, Hollanda’daki ikinci büyük azınlık toplumu oluşturmaktadır. Yüksek oranda işsizlik, düşük eğitim seviyesi, yetersiz gelir ve zayıf Hollandaca’ları nedeniyle Türk toplumu genellikle ev sahibi Hollanda toplumundan kültürel olarak uzak bir şekilde, büyük şehirlerin belirli semtlerinde kendi topluluklarını ve “küçük Türkiye” lerini kurarak yaşamaktadır. Ev sahibi Hollanda toplumuyla yaşanan sosyal ve fiziksel ayrılık yeni topluma uyum sürecini zorlaştırmakta, Osmanlı döneminde sahip olunan “korkunç Türkler” imgesinin yerini Türk işçileriyle yaşanan deneyimler almaktadır. Türklerin memleketlerine dönmeyecekleri belli olduktan sonra Hollanda’da yaşayan Türklere ilişkin misafir çalışanlardan yabancılara, farklı bir etnik grup olma statüsünden ayrı dinden olmaya dek uzanan bu tanım kaydırımları kadınlar ve erkekler için farklı biçimde gelişmiştir.

Hollanda’da yaşayan göçmen Türk kadınları için iki farklı protipten söz etmek olasıdır: Hollanda’da çalışma olanağı bulmu, gelir sahibi kadınlar ve dünyaları ev ile sınırlı ve ev dışında hiç bir sosyal ortamı olmayan kadınlar. Hollanda’lı yetkililerce Türk kadınlara ikinci kategoriye giren tipik müslüman kadın muamelesi yapılmakta, bu önyargı kadın ayrımcılığı (ezilen Türk kadını), gelenekler (kırsal kesimdeki gelişmemiş sosyalleşme kalıpları) ve kültürel geçmişi (islamiyetin kadına bakışı) birleştirmektedir (Şenocoak ve Adelson 2000). Bu konudaki söylemler çağ dışı, ezik, cazip olmayan bir islami model içinde bir Türk kadını modeli çizmektedir. Öte yandan, islamın Türkiye’de hiç olmadığı kadar bir kimlik ve kültür unsuru olarak görüldüğü göçmen Türk toplumunda kadına “Türk kadınıni temsil etme” “müslüman kadın olma” gibi görevler verilmektedir. Dinin ve değer yargılarının son derece etkili olduğu bu ortamda kadının giderek artan özerkliği ve daha liberal bir toplumda yaşamaktan kaynaklanan yeni statüsü erkek egemen Türk toplumu için bir kaygı unsurudur. Bu değer yargıları içinde utanç ve namus kavramıyla yoğrulan cinsellik konusu kadını dolayısıyla ailesini ve yakın çevresini sonra da Türk toplumunu ilgilendiren bir olgudur. Yakın ve geniş çevreyle sağlanan sosyal kontrol, özerk bir cinsellik ve namus kavramını değil, “çoğul bilinci” beraberinde getirmektedir (bakınız Akpınar 2003) göçmen kültürü bağlamından kadının özgürlüğe yönelik attığı her adımın sadece aile şerefi için değil temsil ettiği düşünülen Türk toplumu için de bir risk olduğunu ifade etmektedir. Ekonomik özgürlüğü olan kadın günlük yaşamını idame ettirme adına daha rahat olsa da, kadının ezilmesi ve bastırılmasına ilişkin temel sorunlar çözülmediği sürece bu durum kadının aydınlanması bakımından yapay, yalancı bir iklim yaratmaktadır. Ancak Hollanda’daki Türk kadını-Hollanda’lıların düşündüğünün aksine-ne sıradan bir müslüman kadındır ne de batılı bir kadın kimliğine bürünebilmiştir. Batılının gözüyle basmakalıp düşüncelerle “öteki” olmaya zorlandıkça söylemsel ayrımlar ve farklı uygulamalar devam edecektir.

6.2. Küçük Ölçekli Yapılar

6.2.1. Metnin/Kitapçığın Tanımlanması

Aids Fonu Vakfı tarafından çıkarılan “Aids’i önleyin, prezervatif kullanın” başlıklı 6 sayfalık bu kitapçığın ilk baskısı 2001 yılında gerçekleşmiştir. Özgün olarak Hollandaca yazılan kitapçık daha sonra Türkçe, Standart Arapça, Papyemento, İngilizce ve Fransızca’ya çevrilmiştir.

6.2.1.1. Görsel Göstergeler

Kitapçık parlak kuşe kağıda koyu renk zemin üzerine basılmış normal bir kitap büyüklüğünde bir kaynaktır. Kapakta yedisi erkek ikisi kadın olmak üzere dokuz insan portresi yer almaktadır. Kadın portrelerinden her ikisi de tipik Hollandalı kadın imgesi dışında olup, bunlardan bir tanesi başörtülüdür. Aynı şekilde erkeklerin hepsi de Asyalı ve Orta Doğulu

tiplerden oluşmuştur. Kapaktaki bu farklı renk ve tipteki modellerle çok kültürlü toplum imgesi yaratılmaya çalışılmış, oluşturulan kitapçık için hedef kitle dolaylı olarak belirtilmiştir.

Kitapçığın içindeki sayfalarda yine azınlıktan oldukları sanılan yataktaki bir çiftin fotoğrafı ve kapaktaki resimlerin irili ufaklı tekrarları vardır.

6.2.2. İçerik analizi, Karakterler ve Toplumsal Roller

“Aids’i önleyin, prezervatif kullanın” kitapçığı, prezervatif kullanımı ile ilgili talimatlar, Pep nedir?, Aids virüsü, Aids testi, Aids bulaşma biçimleri, Aids bulaşmasını önleme, prezervatiflerin temin edilmesi gibi başlıklar altında okuru bilgilendirmektedir.

Özgün Hollanca metinde Melvin (34) ve Melanie (25) adlı iki erkek ve bayan karakterin ağızından cinsel yaşamları, farklı cinsel deneyimleri prezervatif kullanımının önemi vurgulanarak verilmektedir. Kitapçığın Türkçe çevirisinde ise Hollandaca metindeki 25 yaşındaki özgür, cinsel açıdan deneyimli Melanie, Yasemin adında, kendisini ailesine adanmış 48 yaşında bir ev hanımına dönüşürken, Melvin’in öyküsü nispeten küçük eksitmelerle Hasan isimli bir karaktere bürünmüştür. Aşağıda görüleceği üzere metnin orijinali ve tahrifat yapılarak değişikliğe uğratılmış alternatif metnin ardından özgün metne sadık kalınarak yazarın çevirdiği metin yer alacaktır.

Özgün Metin

Melanie, 25 jaar:

“Als een man voorstelt om een condoom te gebruiken, betekent dit niet per se dat hij vreemd wil gaan. Ik zie het juist als een teken dat om mij geeft en dat hij mij serieus neemt. Hij neemt zijn verantwoordelijkheid als man en hierdoor vertrouw ik hem meer.

Als je vrijt met een condoom kan je je helemaal geven aan elkaar. Je vrijt en geniet veiling, zonder de achterliggende gedachten van zwanger raken of de angst besmet te raken met aids of een andere geslachtsziekte. En als de man niet voorstelt om een condoom te gebruiken, dan doe ik het zelf wel. Soms zeggen ze dat we geen condoms hoeven te gebruiken omdat ik de pil slik. Maar dan zeg ik gewoon dat de pil beschermt tegen zwangerschap en niet tegen aids”.

Türkçe Metindeki Çeviri-Tahrifat

Yasemin, 48 yaşındadır:

“Her ne kadar açıkça konuşmadıysak da, kocamın bazen başka bayanlarla yatışını biliyordum. Ona aids’in bulaşacağından ve bana da geçeceğinden endişe duydum. Ailemden kendimi çok sorumlu hissediyorum ve çocuklarımın aidsli bir anneleri olmasını istemiyorum. Bir

gün konuyu kocama açtım. HIV testini yaptırmasını ve bundan böyle başka bayanlarla yattığında prezervatif kullanmasını istedim. Zor bir görüşme olmasına rağmen, söylediklerimi kabul etti. Ailemizi aidsten korumak için başka yol yoktu”.

Metnin sadık çevirisi (yazarın versiyonu)

Melanie (25)

“Bir erkek prezervatif kullanmayı önerdiğinde bu mutlaka garip istekleri olacak anlamına gelmez. Bunu, beni ciddiye aldığına dair bir işaret olarak görüyorum. Bir erkek olarak sorumluluğunu yerine getiriyor ve bu durumda ben de ona daha çok güveniyorum.

Cinsel birliktelikte prezervatif kullanınca daha iyi havaya giriyorsun. Aklının bir köşesinde hamile kalma ya da aids veya diğer bulaşıcı hastalıklara yakalanma korkusu olmadan cinsel birliktelik yaşıyorsun. Eğer karşıdaki erkek prezervatif kullanmayı teklif etmezse, o zaman ben kendim öneriyorum. Bazen hap kullandığım için prezervatife gerek olmadığını söylüyorlar ama ben her zaman hapın aidsi değil, hamileliği engellediğini düşünüyorum”.

Görüldüğü gibi Türkçe çeviride özgün metinle hiç ilgisi olmayan bir metine yer verilmektedir. Melanie, Türk toplumunun değer yargıları göz önüne alınarak daha kabul edilebilir bir karaktere büründürülmeye çalışılmaktadır. Neden Yasemin karakteri seçilmiştir? Yasemin’in öyküsü güvenli cinsel birliktelik için prezervatif kullanımı dışında neyi anlatmaktadır? Yasemin kimi temsil etmektedir? Melanie ile aralarında ne fark vardır? Bütün bunların yanıtı vermek için metinleri söylem dayanaklı ifadeler ve satır aralarında oluşturulan izlekler açısından incelemek gerekmektedir.

6.2.3. Kültürel Değer Yargılarının Oluşturulması

6.2.3.1. Melanie'den Yasemin'e: İki Kadın, İki Farklı Yaşam

Schaffner (2004:142)'a göre kültür ya da ideolojik odaklı çalışmaların söylem düzeni ile yakından ilişkisi öylesine önemlidir ki; “ilk başta yanlış çeviri ya da çeviri kaybı gibi görünen bir çok şey, çevirilerin yapıldığı ve alımlandığı sosyopolitik veya ideolojik yapılara, süreçlere, normlara ve sınırlamalara açıklık getirmektedir”. Üstte oluşturulan iki metin, okuyucuya iki farklı kadın öyküsünü aktarmaktadır. Metnin Türkçe versiyonunda kadın profilinin tamamen değişmesi ilk başta cinselliğin hassas bir konu olması bağlamında kültürel değerlere duyarlılık olarak değerlendirilebilir. Ancak alternatif olarak yaratılan Yasemin karakterinin nötr bir kişiliği ifade etmediği görülmektedir. Satır aralarından ve söylem dayanaklı ifadelerden yola çıkarak iki kadın tipi şu şekilde betimlenebilir:

Melanie (25 yaşında, muhtemelen ekonomik özgürlüğü olan, bir iş sahibi).

Tablo 1: Melanie metnindeki söylem dayanaklı ifadeler ve çıkarımlar.

<i>Söylem Dayanaklı İfadeler</i>	<i>Çıkarımlar</i>
“Bazen hap kullandığım için prezervatife gerek olmadığını söylüyorlar” “Karşımdaki erkek”, “Bir erkek...”.	Çok eşli, cinsel deneyimleri olan
“Karşımdaki erkek prezervatif kullanmayı teklif etmezse o zaman ben kendim öneriyorum”.	Öz güvenli, ben-merkezci
“Cinsel birliktelikte prezervatif kullanınca tamamen havaya giriyorsun”.	Cinselliği bir eğlence ve zevk unsuru olarak gören

Yasemin (48 yaşında muhtemelen ekonomik özgürlüğü olmayan bir ev kadını).

Tablo 2: Yasemin metnindeki söylem dayanaklı ifadeler ve çıkarımlar.

<i>Söylem Dayanaklı İfadeler</i>	<i>Çıkarımlar</i>
“Kocam” “Her ne kadar açıkça konuşmadıysak da, kocamın bazen başka bayanlarla yatışını biliyordum”.	Tek eşli, Evliliğinde sorunlar yaşayan:
“HIV testini yaptırmasını ve bundan böyle başka bayanlarla yattığında prezervatif kullanmasını istedim”.	Erkek egemen baskıya boyun eğmiş, kabul etmişlik içinde olan
“Ailemden kendimi çok sorumlu hissediyorum ve çocuklarımın aidsli bir anneleri olmasını istemiyorum”, “Ailemizi aidsten korumak için başka yol yoktu”.	Bireysel çıkarılardan ziyade kolektif değerleri önceleyen

6.2.3.2. İzlek (tema) Kurgusu

Kurumsal ve ideolojik söylemin belirlenmesi açısından ESÇ, özellikle izlek çözümlemeleri çalışmalarında en etkili modellerden birisi olmaya başlamıştır (bakınız Luke 2002, Liu 2005; Thompson and Otsuji 2003). Kress’in (1985:7) de ifade ettiği gibi söylemler “bir kurumun değer yargılarını belirten dizgesel olarak oluşturulan ifadelerdir”. Söylem yoluyla ifade edilen değerler hem sosyal davranış biçimlerini düzenler hem de tekrar tekrar ortaya konarak zihinlere kazınır ve olağanlaşır. Aşağıdaki saptamalarda geleneksel Türk kadınına ilişkin basmakalıp düşüncelerin söylem dayanaklı ifadelerle yeniden altının çizilmesini ifade etmektedir.

Tablo 3: Yasemin ve Melanie'nin temsil ettikleri değerler yargıları açısından karşılaştırılması.

<i>YASEMİN</i>	<i>MELANIE</i>
Kollektif davranış biçimi/biz	Bireysel davranış biçimi/ben
Aile kadını, çocuklar	Özgür kadın
Koşulsuz sadakat, boyun eğiş	Bağımsız, eşitlikçi yaşam
Erkek: Tek erkek-eş	Erkek: Değişken.

Yasemin'e ilişkin anlatı onu ezik, erkek egemen düzene ve erkeğin hakimiyetine koşulsuz boyun eğen, belirsiz olumsuzluklarda bile aileyi bir arada tutmaya çalışan bir kadın kimliğine büründürmüştür. Melanie ise satır aralarında bize özgür, çok eşli farklı cinsel deneyimleri olan, ben-merkezli bir hayat süren bir kadını anlatmaktadır.

6.2.3.3. Melvin'den Hasan'a

Özgün Hollandaca metinde yer alan 34 yaşındaki Melvin'in öyküsü kimi eksiltmelerle yine 34 yaşında Hasan'a dönüşmüştür.

Özgün Metin

Melvin, 34 jaar:

“Vroeger gebruikte ik bijna nooit een condoom. Ik vond vrijen met condooms niet lekker, het was geen huid op huid. En als ik het meisje al kende, gebruikte ik zeker geen condooms. Als her meisje gewoon mooi and gezond uitzacht, dacht ik ook dat zij vast geen aids zou hebben. Totdat ik hoorde dat ein van de meisjes een geslachtsziekte had.

Ik heb me gelijk laten testen en gelukkig ben ik zelf niet besmet. Wel is me duidelijk geworden dat ik dit soort risico's niet meer wil nemen. Nu vrij ik dus echt altijd veilig. Of iemand besmet is met hiv staat namelijk niet op iemands voorhoofd geschreven”.

Çeviri Metin 1

Hasan 34 yaşındadır:

“Geçmişte prezervatifi hemen hemen hiç kullanmadım. (2. tümce çevrilmemiş). Hele ilişkiye gireceğim kızları tanyorsam, prezervatif kullanmazdım. Bir kız güzel ve sağlıklı görünüyorsa, prezervatif kullanmadan sevişebileceğimizi sanyordum. Kızlardan birinin cinsel yolla geçen bir hastalığa yakalandığını duyduğum zaman, hemen test yaptırđım. Neyse ki hastalık bana geçmemiş. Böyle risklere bir daha girmek istemiyorum. Artık her zaman güvenli şekilde sevişiyorum. Bir kişinin hivli olup olmadığı altında yazmaz”.

Çeviri Metin 2 (Yazarın versiyonu)

“Eskiden hemen hemen hiç prezervatif kullanmazdım. Tam bir tensel temas olmadığı için prezervatif kullanılan cinsel birlikteliklerden hoşlanmıyordum. Hele beraber olacağım kıızı bir kere tanımışsam, kesinlikle prezervatif kullanmazdım. Kız güzel ve sağlıklı görünüyorsa, aidsli de değildir diye düşünüyordum. Ta ki kızlardan birinin cinsel yolla bulaşan hastalıklardan birine yakalandığını duyuncaya kadar.

Hemen bir test yaptırdım. Neyse ki hastalık bana bulaşmamış. Bir daha kesinlikle böyle bir risk almak istemiyorum. Artık her zaman güvenli cinsel beraberlikler yaşıyorum. Birsinin hiv virüsü taşıdığı alnında yazmaz ki”.

Her iki metinde de aynı fotoğraf kullanılarak 34 yaşındaki bir erkeğin ağzından cinsel yaşantısı ve prezervatif kullanma alışkanlıkları aktarılmıştır. Özgün metindeki ikinci tümce çevrilmeden atlanırken Hollanda’lı ve Türk okurlar için yaratılan metinlerin içeriğinde hiç bir fark yoktur. Anlatılan öyküden yola çıkılarak yaratılan erkek profili:

Melvin ya da Hasan (34)

Tablo 4: Erkek karakter Melvin/Hasan’ın metnindeki söylem dayanaklı ifadeler ve çıkarsamalar.

<i>Söylem Dayanaklı İfadeler</i>	<i>Çıkarsamalar</i>
“İlişkiye gireceğim kız”, “kızlardan biri”	Çok eşli, cinsel deneyimleri olan
“...hemen test yaptırdım. Neyse ki hastalık bana geçmemiş.”	Ben-merkezci
“sevişmek”, kızlardan biri”	Bağımsız, başına buyruk

6.2.3.4. Toplumsal Roller Bağlamında Sözcük ve İfade Seçimleri

Sözcükler bir kültürdeki kavramsal düzenlemeleri açıklamaları açısından önem taşırlar. Sözcük seçimleri toplumsal anlamlar ve bunları iletecek dil dizgeleri arasında yapılan düzenli seçimlerle ilişkili olduğu için metin yazarları iletenin vurgulanması amacıyla dizgesel sözcük kullanımlarına başvurabilirler.

Çeviri metnin geneline bakıldığında ölçünlü Türkçe’de pek rastlanmayan sözlü anlatımlara yer verildiği görülmektedir. Erek dil Türkçe’nin bu tür metinler için kabul edilebilirlik normları göz önüne alındığında, “sevişmek”, “kamış”, “seks yapmak”, “ağızla seks yapmak”, “bağına basmak” (sarıltmanın karşılığı olarak) gibi sözcükler ile “mastürbasyon” sözcüğünün Türkçe versiyon için açıklanması, eğitici özellik taşıyan böylesi bir metnin eğitim seviyesi düşük, ölçünlü dil kullanımından uzak okurlar hedeflenerek yazıldığını

düşündürmektedir. Oysa Hollanda'da bu tür çevirileri yapan çevirmenler de genellikle eğitim seviyesi düşük, Hollandacası iyi ancak Türkçesi yetersiz olan profesyonellikten uzak kişilerdir.

Türk kültüründe yaratılan iki ayrı karakter olarak Yasemin ve Hasan'a baktığımızda dil kullanımı açısından geleneksel kadın ve erkek rollerinin biçildiğini görmekteyiz. Hasan cinsel birlikteliği ifade etmek için Hollandaca ölçünlü dilde "(cinsel) birliktelik" anlamına gelen "vrijen" sözcüğünün karşılığı olarak "sevişmek", "ilişkiye girmek" gibi açık ifadeler kullanırken, Yasemin örtük dil ifadeleriyle sadece "yatmak" eylemini kullanmaktadır. Hasan "riske girmek", "riske atmak", "hastalık kapmak" gibi ifadelerin yardımıyla cinsel açıdan aktif bir rol çizerken Yasemin cinsellikten hiç söz etmemekte, ve "Hiv testini yaptırmasını ve bundan böyle başka bayanlarla yattığında prezervatif kullanmasını istedim" sözleriyle kendini olayın dışında bırakarak cinsellikte kadının edilgenliğini temsil etmektedir.

6.3. Söylem Dayanaklı Uygulama

"Hiç bir metin tarafsız değildir. Her metin birer ideolojik yatırımdır" (Thomson and Otsuji 2003:202). Çeviride yapılan tahrifat ev sahibi toplumun bakış açısını açığa çıkarmasının yanı sıra basmakalıp bir düşüncenin tekrarına ve zaman içinde kanıksanmasına yol açmaktadır. Fairclough (1989) 'a göre dil, metin yazma ve çözümleme aşamalarının birbiriyle bağlantılı olduğu bir süreçtir. Bir metnin oluşturduğu anlam ve iletiler, oluşturulan metnin dışında daha büyük bir eylemin ürünüdür. Bir metnin alınlanması (yorumlanması) ve tüketilmesi söylem dayanaklı uygulamaları beraberinde getirirken söylem çözümlemesi sosyal ve bireysel düzeyde kendini gösterir. Özgün metnin çevirisinde yapılan değişiklikler, kadın ve erkek rollerinin dikkatle yeniden düzenlenişi bir tesadüf değildir. Ancak çizilen "öteki" portresi göz önüne alındığında iyi niyetli bir yaklaşım olmadığı da açıktır. Bu yaklaşım kabul edilmiş ya da varsayılan sosyal statü, rol ve kimliklerin dolaylı yoldan dilsel araçlarla tekrar edilen bir sağlaması niteliğindedir.

İronik bir biçimde, baskın toplumca altı çizilen kültürel değerler ve izlekler aslında azınlık türk toplumunun en çok eleştiri aldığı noktalardır. Bu noktada eğer konu toplumsal değer yargılarına saygı ise, sosyal yararları göz önüne alınıp, Hollanda gibi kadın ve çocuk haklarının son derece etkili olduğu bir ülkede kocasının kendisini başkalarıyla aldattığını bilen ancak yine de aileyi korumak adına her şeyi sineye çeken "marjinal" kadın tipi yerine daha ortada ve daha sahici bir kadın tipi yaratılarak tahrifat yapılabilir.

Kurmaca olarak geliştirilen bu metinlerde, Melanie karakterinin Türk kadını profiline uymadığı için ona alternatif olarak düşünülen Yasemin'i bu şekilde yaratmaya iten gücün sadece bir iyi niyet olduğunu düşünmek iyimserlik olur. En azından Yasemin karakteri yarattığı imge ve onu çevreleyen izleklerle bize Hollanda toplumu içine yerleşmiş "öteki"nin tanımını yapmaktadır. Bu metni oluşturanlar "olması gereken" Türk kadını Yasemin'i yaratırken kendi önyargılarını ve zihinlerinde Türk kadını olmaya biçilen payı kağıda dökmektedir. İşte

metinlerde hiç bir şeyin tesadüf olmadığını düşündüğümüz bu noktada ESÇ yol gösterici bir yöntem olarak işe koşulabilir.

7. Sonuç

Bir ürün ve süreç olarak çeviri sosyokültürel ve politik uygulamalar içerisinde kimi zaman bir araç, kimi zaman da bir amaç olarak rol oynamaktadır. Modern çeviribilim ile ESÇ'nin kavram ve yöntemlerini birleştirmek çeviri sürecini ve erek dildeki metni çok kapsamlı bir biçimde incelemenin en önemli yollarından birisidir. Çeviribilim çalışmalarına ESÇ merceğinden bakmak, metnin bir "ilk okur" olarak çevirmeni neden ve nasıl belirli anlamlara götürdüğü konusunda ya da erek dilde yaratılan etkinin doğru yerlere ulaşip ulaşmadığını denetlemede eleştirmenlere yardımcı olur. Söz konusu çalışmanın amacı karşılaştırmalı bir çeviri eleştirisinden çok masum dikkatsizliklermiş gibi görünen kasıtlı tercihlerin altındaki ideolojik boyutlara değinmektir.

KAYNAKÇA

AKPINAR, A.

2003 The honor/shame complex revisited: Violence against women in the migration context. *Women's Studies International Forum*, 26(5):425:442.

AKSOY, B.

2001 "Translation as a rewriting: the concept and its implications on the emergence of a national literature". *Translation Journal*. Vol. 5, No. 3.

ALVAREZ, R. ve VIDAL C. A.

1996 "Translating: A Political Act". (yay.haz.) Alvarez, R. and Vidal, C.A., *Translation, Power, Subversion*. Clevedon, Philadelphia, Adcladia: Multilingua Matters.

BASSNETT S. ve LEFEVERE, A. (yay.haz.)

1995 *Translation, History and Culture*. London: Cassell.

BOURDIEU, P.

1991 *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.

CHILTON P. AND SCHAFFNER C.

1997 "Discourse and Politics," (yay.haz.) T. van Dijk. *Discourse as Social Interaction* Thousand Oaks: Sage, 206-230

FAWCETT, P.

- 1995 "Translation and Power Play" (yay.haz.) Mona Baker *The Translator. Studies in Intercultural Communication*, Vol 1, No 2, Manchester: St Jerome publishing, 177-192.

FAIRCLOUGH, N.

- 1995 *Critical Discourse Analysis*. London/ New York: Longman.

FAIRCLOUGH, N. & WODAK, R.

- 1997 "Critical Discourse Analysis" (içinde) T.A. van Dijk (yay.haz.) *Discourse as social interaction*. London: Sage.

FOWLER, R., HODGE R., KRESS G., ve TREW T.

- 1979 *Language and Control*. London: Routledge & Kegan Paul.

GOUANVIC, J.M.

- 2005 A Bourdieusian Theory of Translation, or the Coincidence of Practical Instances: Field, 'Habitus', Capital and 'Illusio', *Special Issue of The Translator* Volume 11/2. 147-166

HALLIDAY, M.A.K.

- 1978 *Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning*. Baltimore: University Park Press.

HABERMAS, J.

- 1984 *The Theory of Communicate Action, Volume One: Reason and the Rationalization of Society*. Boston: Beacon Press.

HODGE, R., KRESS, G.

- 1993 *Language as Ideology*. London/ New York: Routledge.

HOLMES, J., S.

- 1988 "The Name and the Nature of Translation Studies," *Translated: Papers on Literary Translation and Translation Studies*. Amsterdam: Rodopi, 66-80.

KINTSCH, W., ve VAN DIJK, T.

- 1978 Toward a Model of Text Comprehension and Production. *Psychological Review*, 85: 363-394.

- KRESS, G.
1985 *Linguistic Processes in Sociocultural Practice*. Victoria, Australia: Deakin University.
- KRESS, G. (yay.haz.)
1988 *Communication and Culture: An Introduction*. NSW: New South Wales University Press.
- LEFEVERE, A.
1992 *Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame*. London and New York: Routledge.
- LIU, Y. B.
2005 "The discursive construction of cultural values and beliefs in Chinese language textbooks." *Discourse*, 26(1), 15-30.
- LUKE, A.
2002 "Beyond science and ideology critique: Developments in critical discourse analysis." *Annual Review of Applied Linguistics*, 22. 96-110.
- NIRANJANA, T.,
1992 *Siting Translation. History, Poststructuralism and the Colonial Context*. Berkeley: University of California Press.
- REIß, K. AND VERMEER, H.J.
1991 *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen: Niemeyer.
- SCHAFFNER C.
2004 "Political Discourse Analysis from the point of view of Translation Studies." *Journal of Language and Politics* 3:1. 117-150.
- SELA-SHEFFY, R.
2006 "How to Be a (Recognized) Translator: Rethinking Habitus, Norms, and the Field of Translation." *Target* 17: 1-26.
- ŞENOCAK, Z. AND ADELSON, L. A.
2000 *Atlas of a tropical Germany: essays on politics and culture, 1990-1998*. Lincoln: University of Nebraska Press.

SIMEONI, D.

1998 "The pivotal status of the translator's habitus." *Target* 10: 1-39.

TIRKKONEN -CONDIT, S.

1985 *Argumentative Text Structure and Translation*.
Jyväskylä: University of Jyväskylä.

TIRKKONEN -CONDIT, S.

1986 *Empirical Studies in Translation. Textlinguistic and Psycholinguistic Perspectives. Studies in Languages*. No: 8. Joensuu: University of Joensuu, Faculty of Arts.

THOMSON, C.K. and OTSUJI, E.

2003 "Evaluation of Business Japanese Textbooks: Issues of Gender." *Japanese Studies* Vol. 23, No. 2. 185-203.

TOURY, G.

1995 "The Nature and Role of Norms in Literary Translation," *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 53-70.

TYMOCZKO, M.

2000 "Translation and Political Engagement. Activism, Social Change and the Role of Translation in Geopolitical Shifts". *The Translator* 6:1. 23-47.

VAN DIJK, T. A.

1992 "Discourse and the denial of racism" *Discourse and Society*, 3 (1) 87-118.

VAN DIJK, T.A.

1987 *Communicating racism : ethnic prejudice in thought and talk*, Newbury Park, Calif. : Sage Publications,

VAN DIJK, T. A. (yay.haz.)

1997 *Discourse Analysis as Social Interaction*,
London: Sage Publications

VAN DIJK, T. A.

2001 "Critical Discourse Analysis" (yay.haz.) D. Tannen, D. Schiffrin & H. Hamilton. *Handbook of Discourse Analysis*. Oxford: Blackwell. 352-371.

VENUTI L.

1995 *The Translator's Invisibility*.
London: Routledge.

VERMEER, H., J.

1989 "Skopos and Commission in Translational Action" *Readings in Translation Theory* (yay.haz.) Andrew Chesterman. Oy Finn: Lectura Ab. 173-200.

WODAK, R.

1995 "Critical Linguistics and Critical Discourse Analysis." (yay.haz.) Verschueren, J. Östman, J. Ve Bloomaert, J. içinde, *Handbook of Pragmatics*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins. 204-210.